

МУСТАҚИЛЛИКНИНГ ДАСТЛАБКИ ЙИЛЛАРИДА ЖАНУБИЙ ВИЛОЯТЛАРДА ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИК СОҲАСИДАГИ МУТАХАССИС КАДРЛАР МАСАЛАСИ

Ботирова Ҳалима Эшмаматовна

ТҚХММИ, Миллий тадқиқот университети, "Гуманитар фанлар" кафедраси в.б.доцент,
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори(PhD)

Мукулмонова Муштарийбегим Ахат қизи

2-босқич талабаси

Аннотация: Ушбу мақолада Республикамизнинг жанубий ҳудудларда қишлоқ хўжалик соҳасида мутахассисларни жой-жойига қўйиш, етук тажрибали қишлоқ хўжалик мутахассислари иш тажрибасидан фойдаланмаслик, қишлоқ хўжалигида бир қатор муаммоларни келтириб чиқарганлиги танқидий таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: аграр соҳа мутахассислари, қишлоқ хўжалиги, қишлоқ хўжалик маҳсулотлари, фермер хўжаликлари, мутахассисларни билим даражаси, касбий малакавий қобилияти, илмий-техникавий салоҳиёти, деҳқончилик, боғдорчилик.

Бугун фақат замонавий билим, касб ва малакага эга бўлган мутахассисларгина аграр соҳани қоқоқликдан олиб чиқиб, мустабид тузумга хос иллатлардан қутилиши мумкинлигини ҳаёт тақоза қилмоқда. Малакали ва жаҳон андозаларига хос билим кўникмаларни эгаллаган мутахассислар бевосита фаол ишлай бошлаши туфайли мамлакатимизда Республикада дон мустақиллигига эришиш, ва бошқа озик-овқат маҳсулотлари тайёрлашни кенгайтириш йўли изчиллик билан амалга оширилмоқда.

Республикамизнинг жанубий ҳудудларда ҳам қишлоқ-хўжалик соҳасида мутахассисларни жой-жойига қўйиш, етук тажрибали қишлоқ хўжалик мутахассислари иш тажрибасидан фойдаланмаслик, мустабид тузум давридан қолган маъмурий-бўйруқбозлик, қўшиб ёзиш, маҳаллий ҳудудни ер таркиби, тузулиши, ҳосилдорлигини тўлиқ аниқламасдан туриб, режа топшириқлар бериш ҳолатларни мавжудлиги қишлоқ аҳолисини турмуш тарзини юксалишига асосий тўсиқ бўлиб қолмоқда эди.

Қишлоқ хўжалиги соҳасини етарли тарзида мутахассислар билан таъминламасдан туриб, уларнинг билим ва малакаларини ишлаб чиқаришга жалб қилмасдан туриб ернинг унумдорлигини ошириб бўлмас эди. Малакали мутахассисларни ўз ўрнида етарлича жалб қилинмаганлиги туфайли Сурхондарё вилоятидаги 143 та хўжалиқдан 109 таси, жумладан Бандихон туманидаги «Хўжоипок», «Янгиҳаёт», Шерабод туманидаги «Истикбол», Термиз туманидаги «Каттақум», Қизирик туманидаги «Навой» номли жамоа хўжаликлари гектаридан шу йилларда 10 центнер пахта ҳосили олдилар. Тажрибадан маълумки, ҳеч қандай ишлов берувсиз ҳам қаралмаган ердан экин экилса 13 центрдан ҳосил олиш мумкин. 1996-2000 йилларда мутахассисларни жалб этилмаганлиги натижасида бошоқли дон ҳосилдорлиги 4,5 центрга пасайиб кетди. Давлатга дон сотиш режаси 1999 йилда 54,8 фоизга бажарилган бўлса, бу кўрсаткич Бандихон, Ангор, Қизирик, Қумқўрғон, Олтинсой, Узун, Шерабод туманларида 38-50 фоизга бажарилди ҳолос.

Мустақилликнинг дастлабки йилларида мустабид тузум давридаги мутахассисларга нисбатан олиб борган юзаки сиёсати натижасида минглаб аграр соҳа мутахассислари ишсиз қолиб, оилавий иқтисодий қийинчиликларни ўз бошидан кечирдилар. Сурхондарёда 12 минг. Қашқадарёда 15 минг аграр соҳадаги олий маълумотли мутахассислар ишсиз бўлиб, ўз соҳасидан четлаштирилди. Энг ачинарлиси 1991 йилдан кейин аграр соҳада ислохотлар жорий этилаётган жараёнда ишсиз қолган аграр соҳа мутахассислари ўз ишига қайтарилмай, мутлоқо аграр соҳани билмайдиган қурувчилар, ўқитувчилар, савдо ва бошқа соҳа ходимлари аграр соҳага кириб келиб, аграр соҳа бошқарув тизимга жойлашиб олдилар. Бирок, ишсиз ёки иш кутиб турган қишлоқ – хўжалиги соҳасидаги мутахассисларни ўз йўналиши бўйича ишга жойлаштириш давлатнинг энг долзарб вазифаларидан бири бўлиб қолди.

Вазирлар Маҳкамаси 1994-1995 йилларда қишлоқ-хўжалиги йўналишида ислохотлар ўтказишга доир ўндан ортиқ қарорлар қабул қилиниб, қарорлар асосида энг муҳим масала мутахассисларни тайёрлаш ва уларни ўз касбий малакавий тажрибаси асосида иш билан таъминлаш долзарб масала бўлди. 1996 йилда қишлоқ ва сув хўжалиги бошқармасининг қишлоқ хўжалигида ишлаб чиқариш самарадорлигини оширишга йўналтирилган янги дастурини яратишдан мақсад «Ўзбекистон Республикаси қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги фаолиятини ташкил этиш масалалари тўғрисида» қарор қабул қилди. Шунга асосан қишлоқ хўжалиги ва сув хўжалиги вазирликлари бирлаштирилди. 1996 йил 3 апрелда Президент томонидан имзоланган «Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришини давлат йўли билан қўллаб қуватлаш чора тадбирлари тўғрисидаги» фармони қишлоқ-хўжалиги соҳасида ислохотларни чуқурлаштиришга қаратилган қатор тадбирларни белгилаб берди. Натижада қишлоқда аграр ислохотлар ўтказилишдан асосий вазифа соҳа мутахассисларни тайёрлаш долзарб масала қилиб олинган бўлиб, замонавий билимга эга бўлган мутахассислар туфайли мавжуд муаммоларни бартараф қилиш кўрсатиб ўтилган эди. Аграр соҳада мутахассисларга бўлган талаб эҳтиёжларни аста-секинлик билан таъминланиши натижасида туманлар, фермер хўжаликлар экин майдонлари ва экин турларни ўзгартириб, минтакавий иқлим шароитидан келиб чиқиб, қишлоқ хўжалигининг маҳаллий шароитига мос навларни яратиш билан бирга пахта экин майдонларни камайитириш ҳисобига бошқа экин турларни сони ва салмоғини ошириб бордилар. Қишлоқ аҳолисини иш билан таъминлаш мақсадида янги иш ўринларни яратиш учун Денов туманида қишлоқ хўжалик маҳсулотларини ишлаб чиқариш йилдан-йилга ошиб бориб, маҳсулот ишлаб чиқаришнинг сифат ва салмоғи талаб даражасида ўсиб, туманда 1991 йилда 51 минг 158 тонна, 1995 йилда 48 минг 099 тонна, 2000 йилда 35 минг 513 тонна, 2002 йилда 44 минг 762 тонна пахта етиштирилиб, йилдан-йилга пахта майдонлари ва ҳосилдорлиги камайиб бориши ҳисобида бошқа экин турлари купайиб борди.

Мутахассисларга бўлган талаб, уларни тайёрлаш, иш малакасига таллуқли иш билан таъминлаш, жаҳон андозаларга мос замонавий техникаларни бошқариш қобилиятни шакллантириш давлат сиёсатининг асосий тамойилга айланиб, мустақилликнинг дастлабки йиллардаги мавжуд муаммоларни бартараф қилиш соҳасидаги жаҳонни ривожланган мамлакатлар тажрибалардан фойдаланиш ўзининг ижобий натижаларни бера бошлади. Қишлоқ хўжалиги соҳасида мутахассисларни билим тажрибаси асосида пахта экин майдонлари камайитирилган бўлса-да, бироқ унинг гектар бошига ҳосилдорлигини ошириш мутахассисларга боғлиқ бўлиб қолди. Бу масалани тарихий таҳлилига эътибор берилганда Шўрчи туманда пахта ҳосилдорлиги ошиб, янги ерларни ўзлаштириш ва мавжуд ерларга алоҳида ишлов бериш туфайли пахта етиштириш йилдан-йилга ошиб, давлат режаси мунтазам бажарилиб, янги ютуқларга эришилганлигини мисол қилиш

мумкин. Хўжаликлар ва фермерлар мавжуд тажрибаларни ишга солиб, ҳосилдорликни ошириш билан бирга пишиқ пахта толасини етказиб беришга эътиборни қаратганлиги туфайли давлатга пахта сотиш йилдан-йилга камайиб борганлигини қуйидаги маълумотлардан билиш мумкин. Шўрчи туманида 1991 йил 34485 тонна пахта, 1992 йил 23153 тонна пахта, 1993 йил 31267 тонна пахта, 1994 йил 31280 тонна пахта, 1995 йил 31413 тонна пахта, 1996 йил 29444 тонна пахта, 1997 йил 23937 тонна пахта, 1998 йил 23620 тонна пахта, 1999 йил 24569 тонна пахта, 2000 йил 16539 тонна пахта, 2001 йил 21243 тонна пахта, 2002 йил 24732 тонна пахта тайёрланиб давлатга топширилди. Пахта йиллик режаси пасайиб борган бўлсада, унинг ўртача ҳосилдорлиги ошиб, даромад имкониятлар яхшиланди.

Қишлоқ хўжалиги ривожланишининг тамойиллар албатта мутахассисларни билим даражаси, касбий малакавий қобилияти, янги замановий қишлоқ хўжалиги соҳасидаги илмий-техникавий салоҳиётига боғлиқ бўлиб, бу эса қишлоқ хўжалигини ҳамма соҳасига таллуқли долзарб масала бўлиб қолди. Чунки мустабид тузум даврида мутахассисларни асосий қисми фақат пахта экинларни экишдан, уни йиғиштириб олиш жараёнига оид билим тажриба эга бўлиб, бошқа аграр соҳа экинларига эътибор иккинчи даражали масала бўлиб, бунга эътибор жуда суст эди. Натижада Ўзбекистонда, жумладан Сурхондарё ва Қашқадарё вилоятларида ҳам полиз-савзоват ва боғ-мевачилик соҳасига оид мутахассислар ўз ишига сидқидилдан эътибор бермас, айниқса, ушбу масалага таллуқли агрономлар ишга давлат ҳеч қандай амалий моддий ёрдамларни деярли амалга оширмас эди. Сурхондарё ва Қашқадарё вилоятларида иккинчи даражали ҳисобланган полиз-савзоват ва боғ-мевачилик йўналиши деярли ўз ҳолига ташлаб қўйилган бўлиб, бу соҳа мутахассислари номига иш олиб борар эдилар. Юқоридагиларни умумлаштирган ҳолда мутахассисларнинг қишлоқ хўжалигига қўшган салмоқли ҳиссасини қисқача ҳулоса тарзида қуйидагиларни кўрсатиб ўтиш мумкин. Мустақиллик йилларида республикамиз жанубий вилоятларида бевосита қишлоқ хўжалик соҳасида мутахассисларга бўлган эътибор анча ошиб, мутахассисларни касбий билим даражасини, техникани бошқарув, уни таъмирлаш билан боғлиқ ҳамда хориждан келтирилган техникаларни бошқариш, қайта таъмирлашга оид тажрибалар умумлаштирилди. Натижада қишлоқ хўжалигининг асосий тармоқларида салмоқли ўзгаришлар юз берди. Бугунги кунда фермер хўжаликлари қишлоқ хўжалиги маҳсулотларининг барча турларини етиштириб, юртдошларимизнинг дастурхони тўкин бўлишига ҳисса қўшмоқдалар.

Фойдаланган адабиётлар рўйхати:

1. Сурхондарё вилоят ҳокимлиги. Иқтисодиёт ва статистика бош бошқармаси. Биринчи китоб. –Термиз, 1996. –Б. 1-17.
2. Хомитов К.З. Малакали аграр меҳнат бозорининг шаклланиши (Қашқадарё вилояти мисолида) Иқт. фан. ном. ...дисс. – Тошкент, 1999. – Б.120.
3. Қашқадарё вилоят ҳокимлиги жорий архиви, 8-баённома, 1-ҳужжат, 1996 йил, 8 январь. –Б. 21.
4. Сурхондарё вилоят ҳокимлиги жорий архиви, 10-баённома, 5-ҳужжат, 1996 йил, 25 февраль. –Б. 25.
5. Каримов И.А.Халқ депутатлари Қашқадарё вилояти Кенгаши сессиясида сўзланган нутқ. 1995 йил 29 ноябрь // Бунёдкорлик йўлидан. Асарлар тўплами, 4-жилд. –Тошкент: Ўзбекистон. 1996. –Б. 144-145.